

М.П. РИБАК

Карпатський біосферний заповідник,
м. Рахів, Закарпатська область, 90600, Україна

ПРО ОКРЕМІ ПІДСУМКИ РОБОТИ КАРПАТСЬКОГО БІОСФЕРНОГО ЗАПОВІДНИКА В 2023 РОЦІ ТА РЕЗУЛЬТАТИ ФІНАНСОВО-ГОСПОДАРСЬКОЇ І СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Реферат. Традиційно Карпатський біосферний заповідник підбиває підсумок роботи трудового року, який завершився. 2023-й рік видався не найлегшим, адже країна перебуває у стані війни, проте, не зважаючи на всі труднощі наша природоохоронна установа гідно виконувала покладені на неї обов'язки. У статті розглянуто питання міжнародної співпраці, рекреації, наукової та еколого-освітньої роботи, виконання природоохоронних заходів, фінансово-господарської та соціально-економічної діяльності.

Ключові слова: Карпатський біосферний заповідник, рекреація, міжнародна співпраця, природоохоронні заходи.

Стан фінансування

Повертаючись до цифр за минулий рік, то загальний фонд державного бюджету: при плані 64 681 300 гривень надійшло і освоєно 64 667 698 гривень, що становить майже 100%. У порівнянні з 2022 роком обсяг надходжень коштів до загального фонду державного бюджету складає менше на 6 499 309 гривень, або на 10%. Що ж до спеціального фонду державного бюджету: при плані 4 100 000 гривень надійшло і освоєно 3 746 287 гривень, що становить 91,4%. У порівнянні з 2022 роком обсяг надходжень коштів до спеціального фонду державного бюджету складає більше на 1 200 543,8 гривень, або на 43,1%. Від надання рекреаційних послуг: при плані 800 000 гривень надійшло і освоєно 1 405 546 гривень, що становить 175% (рис. 1). Знову, у порівнянні з 2022 роком обсяг надходжень коштів від надання рекреаційних послуг складає більше на 1 018 525 грн, або на 240%. Від надання платних послуг у сфері господарської діяльності: при плані 3 240 000 гривень надійшло і освоєно 2 573 531 гривень, що становить 79%. У порівнянні з 2022 роком

Рис. 1. Надходження коштів від рекреаційної діяльності протягом 2019-2023 рр.

обсяг надходжень власних коштів від надання платних послуг у сфері господарської діяльності складає менше на 218 108 гривень, або на 8%. Інші надходження, міжнародна технічна допомога, благодійна допомога, дарування тощо надійшло і освоєно 2 328160,00 гривень, що становить менше, як у 2022 році на 5 043776,00 гривень, або на 68,5%.

Наукова

та видавнича діяльність

У 2023 році світ побачив, черговий, 46-й том "Літопису природи Карпатського біосферного заповідника". Здійснено комплексну редакційно-видавничу підготовку

до друку періодичного наукового збірника "Природа Карпат: науковий щорічник Карпатського біосферного заповідника та Інституту екології Карпат НАН України" №1(8), 2023 та всеукраїнського екологічного науково-популярного журналу "Зелені Карпати" №1-4, 2023. До того, видано 6 номерів Регіональної, екологічної газети "Вісник КБЗ", два випуски із яких спарені.

Протягом 2023 року виконано заплановані науково-дослідні заходи. Зокрема минулого 24 та 25 травня проведено атестацію 11 наукових працівників КБЗ. За результатами розгляду встановлено, що всі працівники відповідають займанім посадам.

Із 4 по 8 вересня представники установи, разом із директором, взяли участь у роботі міжнародного семінару "Роль українських біосферних резерватів під час війни" (м. Еберсвальде, Німеччина). Подія відбулася в рамках спільного міжнародного проекту КБЗ з Університетом сталого розвитку м. Еберсвальде в межах програми Служби Академічних Обмінів (DAAD) "Біосферні Ліси та Річки – Побудова Систем Підтримки та Зв'язків для Трансформації Конфліктів". Представлено презентацію про поточну ситуацію в установі, в робочих групах напрацьовано підсумкові документи за результатами роботи семінару. Також відбувся польовий виїзд до біосферного резервату Німеччини на р. Ельба та зустріч із членом німецького парламенту (Бундестагу) Нікласом Вагенером.

21 листопада проведено в онлайн-режимі Міжнародну науково-практичну конференцію "Роль біосферних заповідників (резерватів) та інших природоохоронних територій для реалізації в Україні стратегії сталого розвитку" (до 55-річчя організації Карпатського заповідника та 30-річчя затвердження в Україні біосферних заповідників).

22 листопада на 24 сесії Генеральної асамблеї держав-учасниць Конвенції 1972 року про охорону Всесвітньої культурної і природної спадщини ЮНЕСКО Україну

вперше обрали до Комітету Всесвітньої Спадщини (КВС). 24-та сесія Генасамблеї працювала впродовж 22-23 листопада в м. Париж (Франція), в якій взяли участь призначені Міністерством захисту довкілля та природних ресурсів України експерти (В. Покиньючереда, заступник начальника відділу науково-дослідної роботи і міжнародної співпраці КБЗ, та О. Ярош, провідний фахівець Ужанського національного природного парку). До того, 27 листопада на засіданні Сектору природної спадщини Національної комісії у справах ЮНЕСКО, В.Ф. Покиньючереду затверджено в якості експерта Комітету Всесвітньої Спадщини.

Варто зауважити, що протягом року, проведено 5 засідань науково-технічної ради та засідання координаційної ради (6 грудня). На зібраннях розглянуто цілий ряд питань функціонування установи згідно яких проведено обговорення та ухвалено відповідні рішення. До того, підписано Меморандум про співпрацю між КБЗ та ГО "Дунайсько-Карпатська програма" щодо підготовки спільної номінації на здобуття Ландшафтної відзнаки. В рамках Меморандуму проведено фото – та відеозйомку "Долини нарцисів" – зібрані матеріали увійдуть до номінації.

Підсумовуючи, у 2023 році вийшли 83 наукові публікації (рис. 2). Зокрема, 1 – періодичний науковий збірник, 1 – науково-популярний журнал, 1 – збірник матеріалів конференції, 5 – монографій, 3 – у науко-

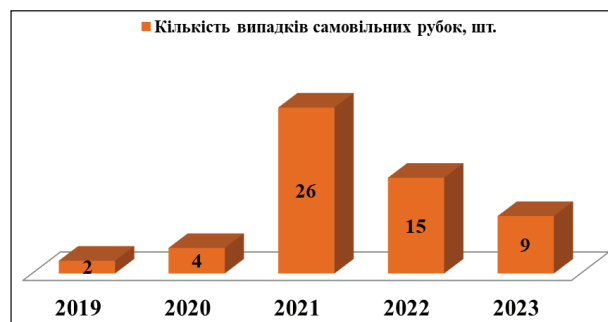

Рис. 2. Кількість випадків самовільних рубок на території КБЗ протягом 2019-2023 років

вих фахових виданнях України, 10 – у закордонних виданнях (з них 7 – індексуються у провідних наукометричних базах).

Еколого-освітня робота

Згідно виконання річного плану заходів та плану екологічної освітньо-виховної роботи Карпатського біосферного заповідника на 2023-й рік, відбулося чимало заходів та подій, як на базі нашої природоохоронної установи, так і за її межами. Зокрема у першій половині року (січень-березень) у співпраці з Державною академією післядипломної освіти та управління Мінприроди та Європейським товариством дикої природи реалізовано проєкт "Природу поважай – вчися і навчай".

Еколого-освітній центр "Центр Європи" також виступив місцем проведення еколого-освітніх заходів. Тут організовано 14 подій, серед яких найбільш знаковими були церемонія нагородження лауреатів міжнародної літературно-мистецької, екологічної премії "Corona Carpatica"; виставка "Повітряні акробати ночі", надана Інститутом еколого-релігійних студій та розміщена в еколого-освітньому центрі "Центр Європи" впродовж листопада-грудня. Проведено два інформаційні заходи.

Природоохоронне науково-дослідне відділення "Долина нарцисів ім. професора В.І. Комендаря" є теж місцем для подій, в цілому, тут проведено 15 екоуроків та занять. Також змагання до Дня туриста з 36 учнями Кірешської школи, відкритий кубок Закарпаття з літнього біатлону серед юнаків та дівчат віком 10-12 років і фестиваль "Золотий нарцис". Також, 23 квітня, Карпатський біосферний заповідник спільно з громадськими організаціями "Дунайсько-Карпатська програма" і "Чисто. Де", організували на базі ПНД відділення потужну екологічну акцію до якої долучились понад 100 волонтерів.

11 червня у місті Рахів відбувся благодійний фестиваль "RAKHIV FEST – 2023", який містив чимало різноманітних

заходів і до проведення якого долучилися практично всі мешканці територіальної громади, установи та організації. Частина заходів відбулася на території заповідника, працівники еколого-освітнього відділу, наукових лабораторій долучились до їх організації. Усі виручені кошти були спрямовані на допомогу Збройним Силам України.

У жовтні-листопаді відділом екоосвіти було організовано комплекс еколого-освітніх заходів з нагоди відзначення 55-ої річниці установи та 30-річчя набуття статусу біосферного заповідника. Загалом, було проведено 12 еколого-освітніх заходів в яких взяли участь близько 300 школярів ЗЗСО м. Рахова, у т.ч. вихованці Центру науково-технічної, дитячої та юнацької творчості Рахівської міської ради (ЦНТДЮТ), с. Ясіня, Богдан, Костилівка, Ділове, Луг Рахівщини та с. Кіреші Хустщини.

Загалом впродовж 2023 року відділом еколого-освітньої роботи було проведено понад 60 екопросвітницьких заходів, до яких залучено близько 2800 учнів, а "Музей екології гір" відвідало 1972 чол., з них дорослі – 423, студенти – 94, учні – 1455. Еколого-освітній центр "Центр Європи" відвідало 657 осіб, з них: школярі – 210, студенти – 98, дорослі – 349, фахівці відділів Еколого-освітньої роботи, рекреації та науково-дослідної роботи взяли участь у 20 семінарах та тренінгах.

Із приємного, то у результаті співпраці з громадською організацією "Асоціація економічного розвитку Івано-Франківщини (АЕРІФ) установі надана інформаційна панель для "Музею екології гір", який визначено однією з опорних позицій транскордонного Карпатського культурного шляху.

Міжнародна співпраця

У рамках програми ЄС LIFE, протягом 2023 року, тривала реалізація міжнародного проєкту "Збереження старовікових лісів у Європі: природна спадщина,

загальний опис, синтез та екосистемні послуги" (Life Prognoses – Protection of Old Growth Forests in Europe: Natural Heritage, Outline, Synthesis and Ecosystem Services). Проект ставить за мету посилення захисту пралісів та давніх лісів у Європі, опираючись на окремі території об'єкта Всесвітньої природної спадщини ЮНЕСКО. У 2023 році тривала реалізація проекту "Трансдисциплінарна освітня співпраця для трансформацій у сталому розвитку" (TRANSECTS, The TRANS disciplinary Education Collaboration for Transformations in Sustainability), за участі Університету сталого розвитку м. Еберсвальде (Німеччина), Інституту біосферних резерватів (при Університеті сталого розвитку), Канадського університету м. Саскачеван та партнерів з Південної Африки, щодо розвитку нових форм практичного навчання студентів.

Продовжувалась робота щодо реалізації українсько-німецького проекту "Підтримка природно-заповідних територій в Україні". Основною його метою є покращення управління та ефективності обраних природоохоронних територій в Україні. Також збільшення чи підтримання на високому рівні сприйняття таких територій місцевими громадами.

КБЗ співпрацює з Франкфуртським зоологічним товариством, яке надало КБЗ дуже відчутну матеріально-технічну підтримку, що включає: пальне, ремонт критичної інфраструктури, канцтовари, різноманітне обладнання, зокрема, для реалізації системи SMART. Загальна сума отриманої нами допомоги у 2023 році становить більше 2 млн. грн. Також завдяки співпраці заповідника із міжнародною природоохоронною організацією Global Conservation зі штаб-квартирою в Сан-Франциско (США). У рамках співпраці облаштовано командний центр, куди надсилається відповідна інформація з усієї території КБЗ. Для цього від організації надійшло фінансової підтримки на суму 54 800 грн.

КБЗ плідно працює з ГО "Дунайсько-Карпатська програма". Починаючи з 2021 року заповідник спільно реалізує проект "Врятуй Долину нарцисів" за підтримки Європейської асоціації охорони навколишнього середовища (European Outdoor Conservation Association) та німецького виробника туристичного спорядження ORTOVOX. У 2023 р. реалізовано проект спільно з Українським товариством охорони птахів щодо підтримання гніздової популяції сипухи в Україні шляхом створення та охорони місць гніздування на Закарпатті в рамках реалізації відповідного Меморандуму про співпрацю протягом 2023-2028 років.

У кінці 2023 року у рамках EU Interreg Danube Region Programme підтримано фінансування проекту Forest Connect "На шляху до кліматично розумної зв'язності лісів для великих хижих ссавців у Балкано-Карпатському регіоні" ("Towards a Climate-smart Forest Connectivity for Large Carnivores in the Balkan-Carpathian Region"). Карпатський біосферний заповідник є одним з 15 партнерів.

Робота служби державної охорони та виконання природоохоронних заходів

Завданням СДО є забезпечення дотримання режиму охорони території та об'єктів заповідника й попередження та припинення порушень природоохоронного законодавства на території заповідника. Так, протягом минулого року, працівниками служби державної охорони заповідника виявлено 10 фактів порушень заповідного режиму, складено 9 актів про самовільну рубку 64,3 м³ деревини, та 1 акт про порушення заповідного режиму (самовільний прогін отари овець) чим заподіяно шкоду природно-заповідному фонду на суму понад 8 230 тис. гривень (рис. 2-3). Матеріали згідно даним фактам направлено у правоохоронні органи, відкрито кримінальні провадження, проводяться досудові слідчі дії.

Рис. 3. Загальна сума шкоди, заподіяної ПЗФ від самовільних рубок протягом 2019-2023 років

Працівниками служби державної охорони: відновлено 86 квартальних стовпчиків та 13 межових знаків, проведено ремонт 25 годівниць і 38 солонців, викошено травостою у Кісвянському ПНДВ на площі 0,95 га. Заготовлено 8,1 тон сіна та 4 тис. шт. кормових вінників для підгодівлі лісової фауни, відремонтовано 54 п.м. перепадів, проведено лісопатологічне обстеження на площі 4654 га.

Разом із тим, викладено ловчих дерев в обсязі 15 м³ та огорожено 2 мурашники, викладено 16 штучних гнізд Кісвянському ПНДВ та 2 штучні гнізда в Угольському ПНДВ. Відремонтовано 11 шлагбаумів, проведено ремонт 13 протипожежних аншлаків та 19 інформаційних знаків, улаштовано 33 км мінералізованих смуг. Проведено ремонт 6,5 км. доріг протипожежного призначення 67 км гірських стежок та 8 автодорожніх мостів. Відновлено господарські споруди, перекрито дах на будівлі інкубатора, відремонтовано басейни для форелі на території демонстраційного форелевого господарства у Трибушанському ПНДВ. До того, проведено капітальний ремонт контори Марамороського ПНДВ за кошти виділені Богданською сільською радою в межах затвердженої Програми.

Також за час 2023 року проведено заходи з поліпшення санітарного стану лісів шляхом проведення вибіркового санітарних рубок на площі 135,1 га з вирубуванням 4726 м³ деревини та інших рубок на площі 33,0 га з вирубуванням 704 м³ деревини.

Оформлення земель КБЗ

у постійне користування та винесення меж територій в природі без вилучення

Значним об'ємом роботи, минулого року для Карпатського біосферного заповідника було зосереджено на роботі з оформлення земель природоохоронної установи. Йдеться про витяги з Державного реєстру речових прав на земельні ділянки заповідника загальною площею 31948,4 га, які знаходяться в постійному користуванні та на які наявні державні акти на право постійного користування землею. Земельні ділянки площею 28,7 га перебувають на стадії оформлення.

Також оформлення земель КБЗ у постійне користування та винесення меж території в природі без вилучення здійснено:

- на територію, яка передана заповіднику відповідно до Указу Президенту України від 14.01.2010 №25 загальною площею 7508,8 га розроблено проекти землеустрою щодо відведення земельних ділянок у постійне користування, з яких отримано Витяг з Державного реєстру речових прав на нерухоме майно на земельну ділянку площею 137,0 га, щодо інших земельних ділянках Проекти землеустрою перебувають на стадії дооформлення.

- на територію без вилучення в постійних землекористувачів загальною площею 18550 га розроблено проекти землеустрою, з яких отримано Витяг з Державного земельного кадастру про обмеження у використанні земель на площу 30,0 га, знову, згідно інших земельних ділянках Проекти землеустрою перебувають на стадії дооформлення.

- на виконання Указу Президента України від 02.01.2022 №5/2022 "Про зміну меж території КБЗ" отримано нотаріальні згоди від державних лісогосподарських підприємств на вилучення та передачу земельних ділянок у постійне користування заповіднику та направлено клопотання до Закарпатської ОВА щодо надання дозволу на розроблення проектів землеустрою.

Рекреаційна діяльність

На території установи протягом 2023 року промарковано та відновлено маршрутів протяжністю 22,2 км, встановлено та відремонтовано інформаційних знаків, табличок загальним обсягом – 135 шт. Створено та відновлено 46 місць для відпочинку, 21 мінеральне джерело та відремонтовано 43 перехідних містків. Поновлено дерев'яну конструкцію при в'їзді на центральну садибу заповідника і замінено дерев'яну конструкцію при в'їзді на територію ПНДВ "Долина нарцисів". У цьому ж відділені відремонтовано оглядові майданчики із перехідними містками.

Спільно із волонтерами із благодійного фонду "Зорі Надії" у минулому році відновлено екопункт під г. Говерлою. Збудовано тимчасову споруду (екопункт) на полонині Рогнеска, що під г. Петрос планується також встановлення інформаційних щитів. Із робіт у горах відновлено ІТЦ "Високогір'я Карпат" в ур. Перемичка під г. Говерла (замінено місця відпочинку, збудовано туалети, встановлено вісім дво-місних ліжок у центрі, встановлено сонячну панель для зарядки гаджетів, аптечку, тощо).

Отже, протягом 2023 року було обліковано 26 233 відвідувачі (туристи), що у порівнянні з попереднім 2022 роком становить більше на 162% (рис. 4).

На території заповідника облаштовано 21 екотуристичних маршрутів, від яких надходять кошти за відвідування. При цьому,

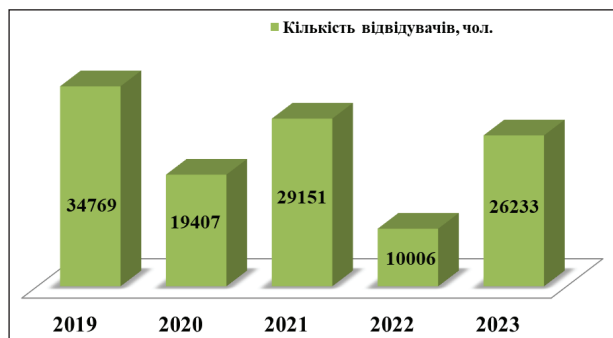

Рис. 4. Динаміка відвідування території КБЗ протягом 2019-2023 років

на даний час (на період введення в Україні воєнного стану) три маршрути повністю закриті так, як межують із державним кордоном Румунії, а саме: "До водоспаду Ялинський", "До мінерального джерела в урочищі Головач" та "З с. Ділового до г. Піп Іван".

Підтримка традиційного господарювання населенням

Варто нагадати, що Карпатський біосферний заповідник завжди зосереджений на підтримці традиційного господарювання населення. Відповідно до лімітів та укладених угод на полонинах заповідника, впродовж минулого року, випасалось 4371 голів овець та 303 голів ВРХ, які є власністю жителів територіальних громад Рахівського та Тячівського районів.

Згідно до списків та заяв забезпечено паливними дровами населення 796 домогосподарств. Для цього у 2023-му спрямовано 3982 м³ дров'яної деревини від проведення санітарно-оздоровчих заходів та інших рубок.

Заходи пов'язані з військовим вторгненням 24.02.2022 російської федерації на територію України

Важливими кроками нашої природоохоронної установи протягом 2023 року, пов'язаними із війною стало бронювання 42 військовозобов'язаних працівників КБЗ. Також на розпорядження Рахівського ТЦК та СП Карпатським біосферним заповідником передано до ЗСУ один автомобіль ГАЗ – 66 і два повнопривідні автомобілі Toyota Hilux, автомобіль Renault Duster та автомобіль НИВА.

В цілому, до лав Збройних Сил України мобілізовано 23 працівники заповідника з яких на даний час 6 працівників звільнені в запас за сімейними обставинами, які приступили до виконання своїх посадових обов'язків. Решта 17 працівників продовжують мужньо та самовіддано захищають територіальну цілісність України.

У співпраці з Франкфуртським зоологічним товариством Карпатський біосферний заповідник надав величезну підтримку біженцям, які опинилися в початковий період війни на території нашої установи. Ця допомога включала продукти, ліки, засоби гігієни, туристичне спорядження і одяг, посуд, обігрівачі та багато іншого.

Сплата податків і зборів

Нагадаємо, що КБЗ є потужною бюджетоутворюючою установою для 7-ми місцевих громад Закарпаття. Так, у 2023 році КБЗ сплатив податків у сумі 38 365, 41 тис. гривень, в т.ч.: 20 408, 438 тис. гривень – земельного податку, що є менше як у 2022 році на 5 691,556 тис. гривень; 57, 503 тис. гривень – рентної плати за використання природних ресурсів, що є менше як у 2022 році на 106,251 тис. гривень та 6231, 202 тис. гривень – податку на доходи фізичних осіб, що є менше як у 2022 році на 179,756 тис. гривень (рис. 5 а, б, в).

Підсумовуючи незважаючи, на важкий 2023 рік через повномасштабне вторгнення росії на територію України, працівниками Карпатського біосферного заповідника в усіх напрямках діяльності належним чином виконано доведені завдання і планові показники.

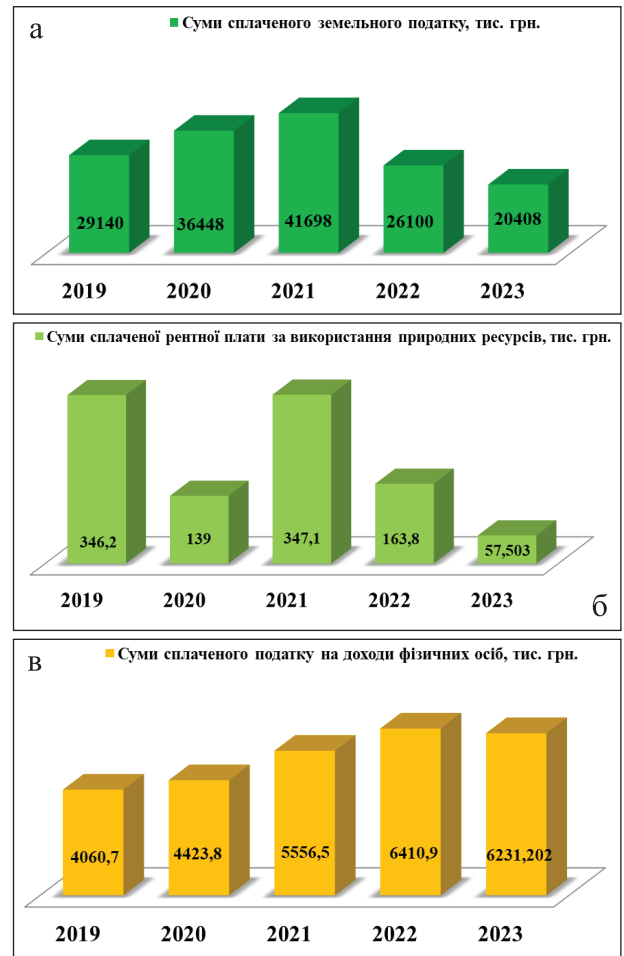

Рис. 5. Сплата податків Карпатським біосферним заповідником а – земельний податок; б – рентна плата за використання природних ресурсів; в – податок на доходи фізичних осіб.

ABOUT SOME CONCLUSIONS OF THE WORK OF THE CARPATIAN BIOSPHERE RESERVE IN 2023 AND RESULTS OF FINANCIAL-ECONOMIC AND SOCIO-ECONOMIC ACTIVITIES

M.P. RYBAK

Abstract. Traditionally, the Carpathian Biosphere Reserve sums up the results of the working year that has passed. The year 2023 was not an easy year, because our country is in a state of war, however, despite all the difficulties, our protected area performed its duties with dignity. The article considers the issues of international cooperation, recreation, scientific and ecological and educational work, implementation of environmental protection measures, financial, economic and socio-economic activities.

Keywords: Carpathian Biosphere Reserve, recreation, international cooperation, protection measure.